

DOMINIKA CZAKON

MIECZYŚLAW GÓROWSKI – (AUTO)PORTRETY. PLAKATY I SZKICE

Od 2 do 17 października 2012 roku na Wydziale Form Przemysłowych Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie prezentowana była wystawa Mieczysława Górowskiego – zmarłego przed rokiem profesora wydziału, wybitnego artysty, znakomitego twórcy plakatu. Kuratorem wystawy zatytułowanej *(Auto)portrety. Plakaty i szkice* jest Janusz Krupiński¹, który podczas inauguracji roku akademickiego na wydziale krakowskiej uczelni przedstawił poruszający wykład pt. „Górowski: portrety rozpaczy”. Ponadto w Galerii Promocyjnej ASP na placu Matejki udostępniono ostatnie dzieło artysty – cykl malarski zatytułowany *Rachunek istnienia, czyli multiplikowany portret fizyczny i duchowy*. Stanowi on interesujące dopełnienie przywoływanej wystawy.

Mieczysław Górowski² urodził się 5 lutego 1941 roku w miejscowości Miłkowa w okolicach Nowego Sącza. Zmarł 31 sierpnia 2011 roku w wieku siedemdziesięciu lat w Krakowie. Uczęszczał do Państwowego Liceum Technik Plastycznych w Tarnowie, które ukończył w 1959 roku.

¹ J. Krupiński jest także autorem kilku tekstów dotyczących twórczości Mieczysława Górowskiego, m.in.: *Homo inversus. Mieczysława Górowskiego obrazy preteksty* [w:] tegoż *M. Górowski: obrazy* Kraków 2011; *Pytanie o (nie)rzeczywistość. Szkice o twórczości Mieczysława Górowskiego* [w:] M. Górowski *Plakaty 1968-2003* Kraków 2004.

² Fragment przedstawiający biografię artysty został przygotowany na podstawie: M. Górowski *Biografia* [online] <http://gorowski.prv.pl/> [data dostępu: 16 października 2012]; J. Krupiński *Katalog wystawy: Mieczysław Górowski. (Auto)portrety. Plakaty i szkice* Kraków 2012; J. Dembosz *Zmarł Mieczysław Górowski* [online] <http://www.asp.krakow.pl/index.php/pl/aktualnoci/wydarzenia-aktualnosc-116/34-wydarzenia/877-zmar-mieczysaw-gorowski/> [data dostępu: 16 października 2012]; D. Zgutka *Plakaty Mieczysława Górowskiego* [online] <http://www.mapakultury.pl/art.pl,mapa-kultury,102751.html/> [data dostępu: 16 października 2012].

W tym samym roku rozpoczął naukę na krakowskiej ASP, studiując kolejno na Wydziale Architektury Wnętrz (1 rok), Wydziale Malarstwa pod kierunkiem profesora Waclawa Taranczewskiego (2 lata), Wydziale Form Przemysłowych pod kierunkiem profesora Andrzeja Pawłowskiego (3 lata). Dyplom ukończenia studiów Górowski uzyskał w Pracowni Projektowania Produktu i Komunikacji Wizualnej Wydziału Form Przemysłowych w 1966 roku. Wtedy też rozpoczął działalność pedagogiczną na krakowskiej uczelni, początkowo jako asystent Pawłowskiego, następnie jako wykładowca i – od 1999 roku – kierownik Pracowni Projektowania Alternatywnego, której program zakładał tworzenie nowych form czerpiących z natury i ludowego dziedzictwa³. W 2001 roku artysta uzyskał tytuł naukowy profesora.

Twórczość w dziedzinie plakatu Górowski rozpoczął w 1966 roku. Aktywnie uczestniczył w wielu konkursach i zdobywał prestiżowe nagrody, które – jak skromnie stwierdzał – utwierdzały go w przekonaniu, że być może dokonał słusznego wyboru⁴. Spośród najbardziej znaczących sukcesów wymienić można: I nagrodę na wystawie polskich plastyków, stypendystów Rządu Francuskiego w Paryżu w 1978 roku; I nagrodę na Międzynarodowej Wystawie Plakatu w Colorado w 1983 roku; Brązowy medal na I Międzynarodowym Triennale Plakatu w Toyamie w 1985 roku; nagrody honorowe na Międzynarodowej wystawie Art Directors Club w Nowym Jorku w 1987 roku oraz na Międzynarodowym Biennale Plakatu w Warszawie w 1989 roku; I nagrodę na Międzynarodowym Biennale Plakatu w Meksyku w 1992 roku (za plakat *America! America!*) oraz w 2010 roku (za plakat *Voices in Freedom*); ponadto Master's Eye Award na Międzynarodowym Triennale Plakatu w Trnawie w 2000 roku. Górowski był też laureatem licznych krajowych konkursów plakatowych. W 1993 roku został umieszczony wśród 100 najlepszych grafików świata przez prestiżowy japoński magazyn „IDEA”, a Yusaku Kamekura w wydanej w Tokio *Creation. International Graphic Design, Art and Illustra-*

³ M. Górowski o swoim dzieciństwie, pochodzeniu i o tym, jaki ma ono wpływ na jego twórczość: „żyłem w warunkach dość odległych, nawet jak na ówczesne czasy, od szerokiej cywilizacji. Zawsze mieliśmy kiepskie drogi [...]. O samolocie już nie wspomnę [...]. Jadło się tylko to, co z pola, pracowało się w rytmie natury [...]. Pamięć o tej całej atmosferze wzbudza mój wielki szacunek. I nawet na moich zajęciach bazuję na próbie przywołania wspólnie z młodymi ludźmi czegoś, o czym oni już nie wiedzą. Odrzeczujemy te korzenie w muzeum etnograficznym czy archeologicznym i próbujemy to, co wartościowe, zaprojektować ponownie, adaptując dla nowoczesności. I to na pewno ma swoje reperkusje w plakacie”. M. Górowski *Drzwi do plakatu. Mieczysław Górowski rozmawia z Agatą Hołobut* Kraków 2009 s. 10.

⁴ Tenże *Biografia* [online] <http://gorowski.prv.pl/> [data dostępu: 16 października 2012].

tion poświęcił polskiemu artyście kilkanaście stron⁵. Górowski jest autorem około 500 plakatów, które znajdują się w muzeach i kolekcjach całego świata. Jest także malarzem. Pierwszą wystawę malarstwa – *21 myśli Antoniego Kępińskiego* – zorganizował w 2004 roku w Krakowie. Jego ostatnie dzieło to wspomniany już cykl obrazów *Rachunek istnienia*.

Rozróżnienie na plakat i dzieło malarskie w odniesieniu do twórczości Górowskiego można potraktować dość swobodnie, przyjmując za Krupińskim:

Plakaty Górowskiego przysparzają sławy jego nazwisku. [...] niemniej zaszklakowanie Górowskiego jako plakacisty degraduje jego samego i jego dzieło. Nawet plakatów Górowskiego nie zamierzam ujmować jako plakatów. Plakat jest tylko narzędziem jednorazowego użytku, przemija jak stara gazeta. Natomiast plakaty Górowskiego nie tylko dają się oglądać jako obrazy, lecz co więcej, z ich obrazowością zbiega się ich wielkość. Dzięki niej sięgają sfery sztuki. O ileż im bliżej do malarstwa niż do instrumentu reklamy czy komunikacji wizualnej!⁶

Prezentowana w Galerii „Schody” wystawa Górowskiego *(Auto)portrety* obejmuje kilkadziesiąt plakatów: teatralnych, wystawowych, promocyjnych; szkice oraz zdjęcia. Dzieła te rozmieszczono na dwóch piętrach Wydziału Form Przemysłowych⁷. Tytuł wystawy zdaje się w istotny sposób określać jej odbiór, stanowi bowiem konkretną interpretację prac artysty.

W opisie wystawy przywołano słowa Antoniego Kępińskiego, które miały być niezwykle bliskie samemu Górowskiemu. Czytamy, że „Każdy sam dla siebie jest zagadką i takąż zagadką jest dla drugiego człowieka;

⁵ D. Zgutka *Plakaty Mieczysława Górowskiego* wyd. cyt.; *Dwaj z Krakowa: Mieczysław Górowski – Władysław Pluta* [online] <http://polinst.hu/pl/node/5849/> [data dostępu: 16 października 2012]. J. Krupiński wspomniane wyróżnienie określa jako swoistą próbę Kamekury, którą Górowski pomyślnie przeszedł. Zob. J. Krupiński *Pytanie o (nie)rzeczywistość...* wyd. cyt. s. 9.

⁶ Tamże, s. 8. Czytamy także: „plakaty Górowskiego godne są miana sztuki dlatego, że – podobnie jak każda autentyczna sztuka – otwierają się na to, co zawsze aktualne, ponadczasowe, a nawet ku temu, co wieczne. Ku czemuś, co potencjalnie dotyczy każdego człowieka” oraz „Ich sedno nie polega [więc] na skuteczności komunikacyjno-reklamowej w zdobyciu klienta, w zwoływaniu publik, na funkcji retorycznej”. Tenże *Katalog wystawy: Mieczysław Górowski...* wyd. cyt.

⁷ Co warto zaznaczyć – na co wskazuje kurator wystawy – szkice zamieszczone na wystawie są oryginalnymi kopiami prac artysty. Szkice, podobnie jak plakaty, choć pełniły w twórczości Górowskiego rozmaite role, stanowiąc wstępne i pomocnicze formy plakatu lub będąc matrycami, które plakat reprodukował w większej formie, nade wszystko ukazują się jako obdarzone samoistną wartością dzieła.

prawdopodobnie zawsze człowiek stawiał sobie pytanie: kim jestem?”⁸. W tym kontekście prezentowane na wystawie prace, które łączy forma portretu, ukazują się jako wielokrotnie ponawiane artystyczne próby uzyskania (i zarazem udzielenia) odpowiedzi na podstawowe pytania dotyczące ludzkiej egzystencji. Są to dzieła „ożywione doświadczeniem nieoczywistości egzystencji oraz istoty człowieka”⁹. Człowiek: pojedynczy i konkretny, a zarazem ogólny, tzw. każdy (*everyman*), określa i determinuje zainteresowania i twórczość Górowskiego. Istotnym elementem tego spotkania ze sztuką, na które zaprasza Górowski, jest także odbiorca. Prace artysty, jak najlepsze plakaty, „głośno” domagają się, aby na nie spojrzeć i – jak doskonale obrazy – zatrzymują przy sobie bogactwem prezentowanych treści. Artysta słusznie mówił o swojej twórczości:

Te plakaty pobudzają ludzi do myślenia, do poszukiwania ukrytych treści. Ludzie przyglądają się i... stają się współtwórcami. Bo taki plakat nie jest jednoznaczny, trzeba trochę czasu poświęcić na jego interpretację. Ja, jako artysta, zrobiłem swoje, ale teraz widz – ten, który nie jest oczywiście biernym widzem – musi się uaktywnić intelektualnie i emocjonalnie, żeby móc plakat odpowiednio odczytać. Ma swoje przemyślenia na temat tego, na co patrzy, i całe szczęście, że jest coś takiego, że tak się to odbywa¹⁰.

Kurator wystawy uzupełnia ten opis dotyczący doświadczenia sztuki, wskazując na artystę, który podczas aktu twórczego za sprawą własnych dzieł także może ulec wartościowej przemianie¹¹. Dzieje się tak, o ile portretujący, dążąc do przedstawienia portretowanego, wykroczy poza swój indywidualny ogląd ku Innemu. Przestaje wtedy odciskać swoje piętno w portretowanym, a ma szansę, aby przeglądać się w nim, określić się na nowo względem niego i „usłyszeć” nieznane wcześniej pytania.

Pokazywane na wystawie prace są więc zgodnie z opisywanym ujęciem portretami i autoportretami w szerokim filozoficznym sensie. Każda z prac ukazuje się także jako „rachunek istnienia” (czy też „rachunek z istnienia”?), na czym między innymi może polegać wspomniany dopełniający się charakter obu otwartych na ASP wystaw Górowskiego: (*Au-*

⁸ Cytat za: tenże *Katalog wystawy: Mieczysław Górowski...* wyd. cyt. Podobna myśl Kępińskiego: „Dla człowieka nie tylko świat otaczający jest zagadką, jest on nią sam dla siebie. I z obu tajemnic bardziej dręcząca wydaje się ta druga”. Tamże.

⁹ Z noty informującej o wystawie.

¹⁰ Cytat za: J. Dembosz *Zmarł Mieczysław Górowski* [Online] <http://www.asp.krakow.pl/index.php/pl/aktualnoci/wydarzenia-aktualnosc-i-116/34-wydarzenia/877-zmarl-mieczyslaw-gorowski/> [data dostępu: 16 października 2012].

¹¹ Zob. J. Krupiński *Katalog wystawy: Mieczysław Górowski...* wyd. cyt.

to)portretu oraz *Rachunku istnienia, czyli multiplikowanego portretu fizycznego i duchowego*. Ekspozycje pokazują, jak krakowski artysta przeglądał się w Innych, i jednocześnie dają szansę na lepsze poznanie samych siebie; plakaty-obrazy Górowskiego są (auto)portretami, które przemawiają bardzo osobiście, dotykając przy tym podstaw i głębokich tajemnic bytu.

Plakaty: „Galeria Młyn”, „Międzynarodowe Biennale Muzyki im. Karola Szymanowskiego”, „Portret w plakacie. Galeria Z.P.A.P. Sukiennice”, „Poncjusz Piłat”, szkic do plakatu „Żegnaj Judaszu”, plakaty: „Mieczysław Górowski z kolekcji Krzysztofa Dydo”, „Teatr Ósmego Dnia”, „Oświęcim – Brzezinka”, „Ferdynand”...

Surowe i przenikliwe¹² spojrzenie spod gęstych brwi – wzrok mężczyzny, w którego czaszce kręci się młyńskie koło; zapatrzony-zamyślony, chyba smutny mężczyzna, którego twarz stopniowo przemienia się w odlatujące papierowe ptaki; zza czarnej powierzchni plakatu, jak zza teatralnej kurtyny, wyłania się łysa głowa lekko zerkająca jednym okiem; rozłożone dłonie i wpisany pomiędzy nimi kształt krzyża; (...) i kontur zapadającego się w ziemię ciała; ale też zarys ludzkiej głowy, a w środku pupa.

Dominika Czakon – e-mail: dominika.czakon@gmail.com

¹² Yusaku Kamekura pisał o tych oczach: „cynicznie mierzące w ciebie z głębi tego głowo-czoła” cyt za: tenże *Pytanie...* wyd. cyt. s. 9.

- Ryc. 1 Wernisaż wystawy Mieczysława Górowskiego *(Auto)portrety*, Galeria „Schody”, WFP, ASP, Kraków, ul. Smoleńsk 9; prof. Janusz Krupiński (fot. Anna Szwaja)
- Ryc. 2 Wernisaż wystawy Mieczysława Górowskiego *Rachunek istnienia*, Galeria ASP, „Za Medyceuszem”, plac Matejki; od lewej: Rektor ASP, prof. Stanisław Tabisz, prorektor dr hab. Jan Tutaj, kurator wystawy, prof. J. Krupiński, dziekan WFP prof. Andrzej Ziębliński (fot. Anna Szwaja)
- Ryc. 3, 4 Fragmenty ekspozycji wystawy Mieczysława Górowskiego *(Auto)portrety*, Galeria „Schody”, WFP, ASP Kraków, ul. Smoleńsk 9.
- Ryc. 5 Mieczysław Górowski, *Ijon, Eurypides*, 1975, druk 1976, druk offsetowy, 82,5 x 57,5 cm
- Ryc. 6 Mieczysław Górowski, szkic do plakatu *Gra miłości i śmierci* wykorzystany w plakacie *América! América...*, 1988, tempera, tektura, 10 x 14 cm
- Ryc. 7 Mieczysław Górowski, *Mieczysław Górowski plakaty z kolekcji Krzysztofa Dydo*, 1983, druk offsetowy, 83 x 59 cm
- Ryc. 8 Mieczysław Górowski, *Olga Sz wajgier*, 1992, druk offsetowy, 68 x 97,5 cm
- Ryc. 9 Mieczysław Górowski, *Rachunek istnienia*, 26c, technika mieszana, 38 x 28 cm, 2010/2011.
- Ryc. 10 Mieczysław Górowski, *Ferdydurke, Witold Gombrowicz*, 1994, druk offsetowy, 67,5 x 97 cm
- Ryc. 11 Mieczysław Górowski i prof. Jerzy Panek (fot. z archiwum artysty).
- Ryc. 12 Mieczysław Górowski, [„Autoportret z lustrem”], pastel, blacha zardzewiała, 20 x 28,3 mm, 1983 (obraz wykorzystany przez autora w projekcie plakatu „Żegnaj Judaszu”).